

своєї участі в житті суспільства, співпрацювати з демократичними інститутами, органами влади, захищати і підтримувати закони та права людини, бути обізнаним зі способами соціального захисту;

- розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях;
- розвиток толерантного ставлення до інших народів, їхніх культур і традицій; виховання негативного ставлення до будь-яких форм насильства;
- активне запобігання виявленню шовінізму, фашизму, расизму, месіанських настроїв.

У процесі громадянського виховання студентів з особливими потребами провідне місце належить освітній складовій, яка доповнюється позааудиторною діяльністю, де відбувається закріплення особистістю первинних навичок участі в суспільному житті, моделювання ситуацій соціальної поведінки, які дають змогу реалізувати громадянські права і свободи у малому та великому соціумі. Перевага віддається активним формам діяльності, що передбачають безпосереднє ознайомлення студентів з роботою органів влади, місцевого самоврядування, судів, правоохоронних органів, виборчих комісій, засобів масової інформації, громадських організацій тощо.

Активні та інтерактивні методики сприяють формуванню громадянознавчих умінь та навичок студентів, збагаченню їхнього соціального досвіду. Пріоритетним методом виховання громадянської свідомості молоді є рефлексивно-емпліцитний метод, розроблений академіком І. Д. Бехом. Велике значення має практична спрямованість діяльності студентів у місцевій громаді, розроблення та конкретне втілення власних соціальних проектів, проведення благодійних акцій, пошукова робота.

Список використаної літератури

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку : [Монографія] / П. В. Вербицька. – К. : Генеза, 2009. – 384 с.
2. Сухомлинський В. Народження громадянина / В. Сухомлинський // Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – С. 283–582.
3. Чорна К. І. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. / К. І. Чорна. – К. : ТОВ “ХІК”, 2004. – 96 с.

Т. Є. Федорченко,
м. Київ

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто питання педагогічного менеджменту формування превентивного виховного середовища в ЗНЗ. Розкрито педагогічні умови, за яких процес формування превентивного виховного середовища є ефективним і результативним.

Ключові слова: педагогічний менеджмент, превентивне виховне середовище, інтегративний розвивальний комплекс, здоров'язбережувальний простір.

Оксфордський словник англійської мови дає такі основні трактування поняття “менеджмент”: спосіб, манера спілкування з людьми; влада і мистецтво управління; орган управління, адміністративна одиниця. Проте функціонально

менеджмент можна оцінити як процес, за допомогою якого група людей, які співпрацюють, спрямовує свої дії на загальні цілі. Поняття “педагогічний менеджмент” правомірно застосовувати до класу управління соціальними системами (об’єктами управління (ЗНЗ)) і його основними видами. Таким чином, менеджмент – це управління, цілеспрямована дія на об’єкт із метою зміни його стану або поведінки у зв’язку зі зміною певних обставин [1].

Якщо розглядати поняття “менеджмент” у контексті педагогіки та психології, то “це спосіб та манера спілкування з людьми, влада та мистецтво керування, вміння організовувати ефективну роботу навчально-виховного процесу школи” [1]. Менеджмент – це органи управління, адміністративні одиниці, служби і підрозділи, це особовий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп на ефективну й продуктивну групу. Саме менеджмент забезпечує економічний і соціальний розвиток.

У контексті нашого дослідження під поняттям “педагогічний менеджмент” ми розуміємо вид педагогічної діяльності, спрямованої на досягнення мети, як складової навчально-виховного процесу, із застосуванням наукового підходу, психологічних та етичних норм керівництва. Тобто, менеджмент – це швидше практична діяльність, ніж наука чи професія, хоча він охоплює як одне, так і друге. Методами менеджменту, які ми використовували у дослідженні, стали: заохочення, переконання, особистий приклад, навіювання та примус. Засобами педагогічного менеджменту для формування превентивного виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів можуть виступати планування, організація, мотивація, контроль дій і вчинків. Згідно з положеннями В. Колпакова, менеджмент – це процес планування, організації, мотивації і контролю, спрямований на те, щоб сформувати і досягти цілі організації через інших людей.

Формування превентивного виховного середовища – це складний соціальний та психолого-педагогічний процес, який виходить далеко за рамки однієї науки і є територією вивчення наук, об’єктом яких є людина, і який через складність поведінкових порушень вимагає добре організованої системи впливів.

Головним осередком профілактичної діяльності в умовах превентивного виховного середовища є загальноосвітній навчальний заклад як простір спільного буття педагогів, школярів і батьківської громади, де створено модель утвердження самоцінності дитини, максимального забезпечення її інтересів, взаємодії партнерів, де реалізуються інноваційні технології педагогічної підтримки, соціального, психологічного, медичного супроводу дітей з різними життєвими проблемами. Провідну роль у створенні превентивного виховного середовища відіграє науково-методичне забезпечення підготовки педагогічних працівників. Превентивне виховне середовище – сукупність реально діючих соціально-педагогічних факторів, що зумовлюють соціально-духовний розвиток особистості, її соціально-правову підтримку та відповідальну поведінку у процесі активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями.

Однією із організаційно-педагогічних умов профілактики негативних проявів у поведінці школярів в умовах створеного превентивного середовища є

організація спільної діяльності школи і сім'ї з профілактики негативної поведінки. Дослідженням доведено, що загальноосвітня школа і сім'я виступають рівноправними партнерами й учасниками єдиного процесу – профілактики негативних проявів у поведінці школярів. Ця умова реалізувалася за такими напрямками [2]: вивчення специфіки життєдіяльності школярів в умовах сім'ї (особливо неблагополучної) шляхом соціального інспектування та забезпечення соціального супроводу сім'ї (родини, де батьки вживають алкоголь та психоактивні речовини; опікунські сім'ї; сім'ї з авторитарним стилем спілкування; сім'ї, де виявлено насильство; малозабезпечені родини); індивідуальна робота з батьками (бесіди та консультування); проведення батьківських зборів на профілактичні теми (запобігання та подолання негативної поведінки, розуміння соціальної шкоди насильства, профілактики вживання учнями психоактивних речовин, відповідальність за свої вчинки); організація зустрічей з батьківською громадою: лекції: “Ми і наші діти”, “Наркотикам Ні!”, “Чи щаслива ми родина”, “Батьки і діти”, “Чому ми конфліктуємо?”; відеолекторії: “Не дури себе”, “Якби я знав раніше”, “Куріння небезпечно для життя”, “Алкоголь і ми” (профілактика вживання неповнолітніми психоактивних речовин); тренінги з профілактики девіантної поведінки (вживання учнями психоактивних речовин, насильства); альтернативні позакласні заходи; ділові та рольові ігри: “Розмова з дитиною про наркотики”, “Як спілкуватися з оточуючими”, “Як організувати сімейне свято”; спільний туристичний похід; педагогічні консилиуми зі школярами “групи ризику” за участі адміністрації школи, батьків, соціального педагога, психолога, лікаря, співробітників кримінальної міліції у справах дітей; створення в ЗНЗ “Скриньок довіри” для школярів та батьків з метою вирішення проблемних питань; спрямованість на збереження родинних зв'язків між батьками та дітьми, збереження національних традицій, мови, культури; використання інтерактивних психологічних театрів з участю школярів, педагогів та батьківської громади.

У дослідженні зазначено, що негативні прояви у поведінці учнів початкових класів є складним соціально-педагогічним явищем. Під *інтегративним розвивальним комплексом* розуміють: забезпечення організації діяльності молодших школярів, спрямованої на мінімізацію негативного впливу соціального середовища, формування відповідальної поведінки учнів з використанням можливостей ігрової діяльності, нестандартних уроків, інтерактивних технологій, позакласної роботи із залученням батьків (спортивні змагання, вікторини, проведення свят), упровадження методичних рекомендацій з використанням тренінгових технік, робочих зошитів для школярів “Хочу і можу бути здоровим!” (для школярів, учителів, батьків). Метою рекомендацій було оволодіння учнями об'єктивними, відповідно до їхнього віку знаннями, а також формування здорових установок і навичок відповідальної поведінки, створення позитивного середовища для життєдіяльності школярів, зниження ймовірності прилучення їх до вживання психоактивних речовин; навчити краще розуміти себе й інших, критично ставитись до власної поведінки, приймати відповідальні рішення; допомогти школі і батькам у запобіганні прилученню учнів початкової школи до тютюну й алкоголю [3].

У контексті дослідження у сформованому превентивному виховному

середовищі *створено здоров'язбережувальний простір*, під яким ми розуміємо сукупність планомірних соціально-освітніх заходів, орієнтованих і зосереджених на збереженні, зміцненні і формуванні здоров'я школярів усіх вікових категорій шляхом сприяння формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя та оволодіння навичками здорового способу життя. Серед важливих складових цього процесу виокремлено: використання можливостей уроку (як спеціального, так і з основ наук) для передачі знань про здоровий спосіб життя, збереження репродуктивного здоров'я; рухова активність школярів [4].

Основними надбаннями здоров'язбережувального простору є: інноваційні проекти: “Добрий лікар Айболить” (1–4 класи), “Країною здоров'я” (1–11 класи), “Майстерня здоров'я” (8–11 класи), “Пори року” (5–8 класи), “Тато мама і я – спортивна сім'я” (1–11 класи) (проведення заходу разом із батьками), “У майбутнє ми робимо крок” (5–11 класи), “Ми за здорові звички” (1–5 класи), “Здоров'я дітей – здоров'я нації” (1–9 класи), “Чи бути здоровим – вирішувеш ти” (5–11 класи, до проекту залучалися батьки), “Власне здоров'я у власних руках” (5–7 класи), “Ми – за здоровий спосіб життя” (5–11 класи), “Продуктивна праця – на допомогу здоров'ю” (усі класи разом із батьками); розроблення і впровадження програм “Школа здоров'я – школа розвитку” та “Школа здоров'я і праці у превентивному виховному середовищі”, метою яких було створення сприятливих умов для фізичного, психічного і духовного розвитку школярів в умовах здоров'язбережувального середовища.

Отже, керівництво (менеджмент) процесом формування превентивного виховного середовища ефективно здійснюватиметься за умов змістового та методичного забезпечення: використання навчально-методичних посібників, спеціальних методик та методичних рекомендацій.

Список використаної літератури

1. Симонов В. П. Педагогический менеджмент: ноу-хау в образовании : учеб. пособие / В. П. Симонов. – М.: Высшее образование, 2007. – 357 с.
2. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія / Тетяна Федорченко. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2011. – 488 с.
3. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей : навч. - метод. посіб. / Т. Є. Федорченко. – К. : ХІК, 2003. – 116 с.
4. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч. посіб./ В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко. – Черкаси : Чабаненко Ю., 2008. – 375 с.

А.В. Хиженяк,
м. Київ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИЦЬ У МІСЬКИХ СІМ'ЯХ

У статті визначено та обґрунтовано педагогічні умови професійного самовизначення старшокласниць у міських сім'ях.

Ключові слова: професійне самовизначення, старшокласниці, міські сім'ї, педагогічні умови.